

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проректора з науково-педагогічної та
навчальної роботи
_____ О. І. Гура

“ _____ ” _____ 2014 р.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки бакалавр
напряму 6.030101 «Соціологія»

(шифр за ОПП 3.25 ПО)

2014 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: кафедра соціології, факультет соціології та управління Запорізького національного університету

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Ротарева Інна Володимирівна, старший викладач кафедри соціології, кандидат філософських наук

ОБГОВОРЕНО ТА РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КАФЕДРОЮ СОЦІОЛОГІЇ
13 березня 2014 року, протокол № 7

Завідувач кафедри, доктор філософських наук, професор _____ М.А. Лепський

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Сталий розвиток суспільства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр напрямку «Соціологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є суб'єкти сталого розвитку суспільства (суспільні організації, громади, політичні та суспільні діячі, науковці, освітяни та ін.) та їхні стратегії самоорганізації у вирішенні проблем розвитку людства.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальний курс «Сталий розвиток суспільства» пов'язує з широким спектром гуманітарних дисциплін, що вивчаються студентами спеціальності «Соціологія». Так вивчення «Соціології повсякденності» дає нам можливість вивчити закономірності функціонування сфер суспільного життя – економічної, соціальної, політичної і культурно-духовної, гармонізація яких у діяльності людей є основою реалізації концепції сталого розвитку суспільства. Отримання знань з курсу «Соціальне прогнозування» сприяє оптимізації вивчення і реалізації методології соціальної мобілізації громад, яка є основою формування концепції сталого розвитку людства. Навчальний курс «Тренінг організації ведення переговорів» передбачає вивчення комунікативного простору та його суб'єктів, механізмів оптимізації взаємодії між ними, що є важливим при розгляді основних етапів реалізації мікропроектів громад і реєстрації їх об'єднань як юридичних осіб. В «Соціології міжнародних відносин» розглядається специфіка суб'єктів міжнародної системи, особливості міжнародного розподілу праці, специфіка міжнародного законодавства, роль міжнародних організацій у вирішенні глобальних проблем людства та інше, що безпосередньо пов'язано із реалізацією Цілей розвитку тисячоліття, специфіка і способи досягнення яких вивчається в курсі «Сталий розвиток суспільства». В навчальних курсах «Основи соціоекології» і «Соціоекологія», закладається розуміння необхідності раціонального використання природних і людських ресурсів з метою збереження і примноження їх для наступних поколінь, що є ключовим аспектом у здійсненні сталого розвитку суспільства та гармонізації взаємовідносин у трикутнику екологія-економіка-суспільство.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових **модулів**:

1. Теоретико-методологічні аспекти вивчення сталого розвитку суспільства.
2. Праксеологічні аспекти вивчення сталого розвитку суспільства.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Сталий розвиток суспільства» є вивчення історико-методологічних, теоретичних та праксеологічних аспектів дослідження сталого розвитку суспільства, ролі суб'єктів сталого розвитку в реалізації Цілей розвитку тисячоліття та концепції сталого розвитку суспільства у суспільному житті.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни є :

- розкриття причин зародження і поширення ідей сталого розвитку суспільства;
- дослідження глобальних проблем людства та ролі ООН у виробленні підходів до їх розв'язання;
- аналіз ролі ООН та ЄС у визначенні засад сталого розвитку;
- вивчення концепцій глобалізації;
- ознайомлення із досвідом програм, що використовують територіальний підхід до розвитку;
- вивчення людського розвитку як головного чинника і показника суспільного прогресу;
- формування уявлень про Європейський Союз як об'єднання європейських держав;
- ознайомлення із механізмами прогнозування соціально-економічних процесів в контурі розвитку інститутів громадянського суспільства;
- вивчення методології соціальної мобілізації як інструменту реалізації концепції сталого розвитку суспільства;
- визначення ролі громад у розвитку суспільства;

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- причини зародження і поширення ідей сталого розвитку;
- сутність, основні характеристики та індикатори сталого розвитку;
- роль міжнародних суспільних організацій у реалізації концепції сталого розвитку у здійсненні людського розвитку;
- сутність концепцій глобалізації;
- глобальні проблеми розвитку людства;
- вектори діяльності міжнародних програм та самітів з розробки та реалізації концепції сталого розвитку;

вміти :

- прогнозувати соціально-економічні процеси в контурі розвитку інститутів громадянського суспільства;
- застосовувати механізми із досвіду програм, що використовують територіальний підхід до розвитку;
- розробляти програми місцевого розвитку та програми місцевого розвитку за участі громад зокрема;
- будувати структуру планування за принципом знизу до гори з урахуванням інтересів усіх зацікавлених груп;
- розробляти та формулювати стратегії сталого розвитку суспільства.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 годин 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні аспекти вивчення сталого розвитку суспільства

Тема 1. Сталий розвиток як глобальний виклик врядуванню XXI століття

Аналізу наукової діяльності і наукових результатів передвісника сучасних підходів та ідей сталого розвитку В. І. Вернадського. Індустріальна модель економіки. Роль політики індустріально розвинених країн у сталому розвитку. Глобальні проблеми розвитку людства. Розкрити сутність проблеми виживання людства як виду. Сутність терміну «криза цивілізації». Всесвітня зустріч на найвищому рівні зі сталого розвитку у Йоганнесбурзі (2002 р.), Всесвітня конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро (1992 р.), Всесвітня Конференція ООН «Людина і навколишнє середовище» у Стокгольмі (1972 р.). Діяльність Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку під керівництвом Г. Х. Брутланда, створену у 1983 році. Критерії реалізації нової цивілізаційної парадигми: економічну ефективність, екологічну безпеку і соціальну справедливість. Багатоманіття підходів до визначення змісту та сутності поняття «сталий розвиток». Взаємозв'язок концепції і стратегії сталого розвитку із ідеями людського розвитку. Визначення і сутність поняття «людський розвиток», проаналізувати основні компоненти людського розвитку – добробут, здоров'я та освіченість людини. Взаємозв'язок концепцій сталого розвитку і людського розвитку із «Цілями розвитку тисячоліття (ЦРТ). Проаналізувати трикутник «людина-природа-соціум». Сутність головних передумов реалізації сталого розвитку, а саме: поширення у масовій свідомості глибокого розуміння взаємозв'язку між людиною, людством та природою; напрями зміни сутності людини як особистості, перетворення її з об'єкту у суб'єкт глобального розвитку; формування глобальних, національних, місцевих стратегій сталого розвитку; суттєве зменшення споживання ресурсів; винайдення джерел фінансування економічних, екологічних, соціальних та інших перетворень; створення нормативно-правової та інституційної бази сталого розвитку; розгортання масової соціальної мобілізації; наукове опрацювання проблем щодо реалізації концепції сталого розвитку; створення та удосконалення національних та міжнародних систем моніторингу щодо ефективності реалізованих заходів та програм із сталого розвитку. Аналіз розвитку відкритих стаціонарних систем, використовуючи наукові доробки Н. В. Реймерса, Л. Г. Мельника, В. Д. Могілевського та інших. Три групи цілей сталого розвитку: 1) забезпечення умов нескінченного існування людської цивілізації та її прогресивного розвитку (фізичне виживання біологічної людини та духовний розвиток людини соціальної); 2) цілі забезпечення (збереження параметрів біосфери та збереження цілісних природних ландшафтів); 3) цілі підтримки (збереження у незмінному вигляді або з мінімальним антропологічним впливом окремих ландшафтів дикої природи, обмеження втручання людини у природу та перебудова технологічної основи людської цивілізації). Зокрема, необхідно окреслити та проаналізувати рівні управлінської діяльності на усіх рівнях – глобальному, місцевому.

Тема 2. Роль ООН у визначенні засад сталого розвитку

Визначення поняття «Організація Об'єднаний Націй», назвати кількість країн, які входять до її складу, окреслити мету створення і напрямки діяльності ООН. Передумови та причини створення ООН. Проаналізувати основні положення Декларації об'єднаних націй від 1 січня 1942 року. Статут

ООН та окреслити основні цілі ООН за Статутом. Створення ООН та дата святкування Дня ООН. Загальновізані принципи мирного існування, на яких ґрунтується діяльність ООН. Назвати головні органи ООН (Генеральна Асамблея (ГА), Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП), Секретаріат на чолі з Генеральним Секретарем, Міжнародний Суд та Рада з Опіки) та 19 спеціалізованих організацій ООН (фінансові - МВФ, МБРР, МАР, МФК, БАГІ, МЦУІС; галузеві – ФАО, МФСР, ІКАО, ІМО, МСЕ, ВПС, ЮНІДО, ВТО, ВОІВ, ВМО; соціальні – ЮНЕСКО, МОП, ВООЗ; а також: СОТ та МАГАТЕ), окреслити сфери та галузі їх діяльності. Перерахувати програми та фонди ООН (ПРООН, ЮНКТАД, ЮНЕП, ЮНІСЕФ, ЮНІФЕМ, ЮНФПА, ВПП, ООН-Хабітат), сфери та напрямки їх діяльності. Генеральний Секретар ООН. Вісім Цілей на основі восьми глав Декларації Тисячоліття, які розподіляються на 19 задач. Необхідно проаналізувати кожен із поставлених цілей, а саме: 1) викорінення крайнього зубожіння та голоду; 2) надання всім жителям планети початкової освіти; 3) забезпечення гендерної рівності та розширення прав жінок; 4) скорочення дитячої смертності; 5) покращення охорони здоров'я матерів; 6) боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями; 7) забезпечення екологічної стійкості; 8) формування глобального партнерства в цілях розвитку. Індикатори вимірювання 19 задач. Основні напрямки діяльності Програми розвитку ООН (ПРООН), враховуючи те, що найважливішими завданнями ПРООН вважає боротьбу із злиднями та голодом і забезпечення екологічної зрілості. Зміст Місцевого порядку денного XXI ст., який забезпечує гармонізацію ЦРТ з пріоритетами сталого місцевого розвитку. Сутність «дорожньої карти» і її роллю у реалізації ЦРТ. Дана інформація відображається у щорічних доповідях Генерального секретаря ООН.

Тема 3. Економічне зростання і сталий розвиток

Визначень основних понять, а саме: «розвиток», «суспільний розвиток», «економічний розвиток», «соціально-економічний розвиток», «економічне зростання», «сталий економічний розвиток» та «стале економічне зростання»; співвіднести поняття «розвиток» та «зростання». Показники економічного зростання. Типи економічного зростання. Проблеми теорії економічного зростання. Особливості економічного зростання під час структурних трансформацій. Досягнення сталості економічного розвитку, а саме його збалансованості, врівноваженості у системі «економіка-природа-соціум». Глобальна економічна рівновага, сформульована членом Римського клубу Е. Пестелем. Розповіді про напрямки діяльності та основні задачі Римського клубу та його засновників, членів (А. Печеї, О. Кінг та ін.). Передумови глобальної рівноваги (Е. Пестель). Показники, які характеризують сталість розвитку та біосферосумісність. Сутність структурної перебудови економіки для цілей сталого розвитку. Концепція сталого розвитку як альтернатива необмеженому економічному зростанню. Теорії сталого розвитку і стратегій його реалізації. Розпочати доповідь з ідеї підтримки у майбутньому «стаціонарного стану економіки» Дж. Міля, як реакцію на суперечності між економічним зростанням та обмеженістю ресурсів. «Неокласична теорію» економічного регулювання А. Пігу (30-ті рр. ХХ ст.), економічні функції навколишнього природного середовища (суспільне споживання; розміщення відходів; територіальна база для господарської діяльності економічних суб'єктів; запас сировини), які зменшують потенціал економічного зростання внаслідок кількісного і якісного виснаження. Ідеї гармонізації взаємин між суспільством і середовищем на екологічних засадах у концепції ноосфери академіка В. І. Вернадського. Теорія самопідтримуваного зростання У. Ростоу про стимулювання розвитку техніко-економічних елементів господарської системи (рівня розвитку техніки; галузевої структури господарства, частки виробничого накопичення у національному доході, структури споживання та ін.). Теорія Р. Харрода-Е. Домара і Дж. Кейнса про інвестиції як каталізатор розвитку; теорію циклів кон'юнктури М. Д. Кондратьєва та Й. Шумпетера. Теорії, в яких розроблялися економічні регулятори еколого-виробничої збалансованості, а саме: теорія зовнішніх ефектів Р. Коуза (1960 р.); система прийняття рішень, заснована «на інтерналізації зовнішніх ефектів» А. Ендерса; стратегія «нульового зростання» Д. Медоуза та групи вчених Римського клубу (70-ті роки); теорія Хікса-Ліндаля щодо максимального сукупного доходу, який може бути вироблений за умови щонайменшого збереження сукупного капіталу, за допомогою якого виробляється цей дохід. Особливості реалізації форм капіталу в умовах втілення даних теорій у життя.

Тема 4. Екологічні проблеми у контексті сталого розвитку

Сутність волонтаристського підходу до розміщення і нарощування промислових потужностей без врахування екологічних можливостей регіонів. Ситуація перевищення смертності над народжуваністю в Україні. Характеристика діяльності відомчих систем управління і контролю в галузі охорони та раціонального використання природних ресурсів. Основні екологічні проблеми, а саме: атмосферне повітря; водні ресурси; земельні ресурси; підтоплення земель; відходи, біоресурси та тваринний світ. Джерела фінансування і матеріально-технічного забезпечення у вирішенні екологічних проблем сучасності. Внутрішні аспекти політики екологічної безпеки України. Економіко-правові та економічні механізми, що використовуються в країнах з ринковою економікою для розв'язання екологічних проблем. Стратегічна мету політики екологічної безпеки України; міжнародні аспекти політики екологічної безпеки України; міжнародні заходи, що вживаються в окремих державах, щодо розв'язання окремих питань екологічної безпеки. Особливості взаємодії практичних заходів на міжнародному, регіональному, національному рівнях; акцентувати увагу на міжнародному порядку для всіх держав. Збалансований розвиток як гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних складових розвитку. Сутність таких стратегічних документів як: Національна стратегія збалансованого розвитку, Національний план дій з охорони навколишнього середовища, Амстердамський договір Європейського Союзу (1997 р.). Визначення понять: «екологічна безпека», «національна безпека держав», «міжнародна політика», «внутрішня політика», «екологічні проблеми», «національні інтереси», «міжнародна екобезпека», «екологічний моніторинг та контроль», «якість життя», «соціальні зміни».

Змістовий модуль 2. Праксеологічні аспекти вивчення сталого розвитку суспільства

Тема 1. Людський розвиток як головний чинник і показник суспільного прогресу

Аналіз підходів до визначення поняття і сутності суспільного розвитку. Концепція «розширення людського вибору» А. Сена. Глобальні тематичні доповіді про людський розвиток (ДЛР), які публікує Програма розвитку ООН (ПРООН). Система показників для вимірювання людського розвитку, моніторингу його динаміки, розроблену ООН (1990 р.) та про показник найвищого рівня – індекс людського розвитку (ІЛР). Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), людського розвитку та стратегічного завдання соціальної інтеграції (соціального залучення). Стратегія людського розвитку у сфері державної політики у таких напрямках: демографічний розвиток; охорона здоров'я; зайнятість; оплата праці; соціальний захист; регіональний та місцевий розвиток. ІЛР для України та його динаміка. Діяльність міждержавних (міжурядових) організацій як ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи. Співпраця міжнародних організацій у сфері сталого розвитку (наприклад, структурні підрозділи ООН, міжнародні організації системи ООН, такі як ЮНЕСКО, Міжнародна організація праці, Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та інші міжурядові організації не лише глобального, а також регіонального характеру: Рада Європи, Європейський Союз, Африканський Союз та інші). Роль місцевого самоврядування у просвітницькій діяльності, соціальній мобілізації громадськості і орієнтуванні її на досягнення сталого розвитку на місцевому рівні. «Порядок денний на ХХІ століття», ухвалений на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 рік).

Тема 2. Соціальна мобілізація для сталого місцевого розвитку

Аналізу ролі громади у вирішенні проблем бідності, становленні «общинної економіки» та розвитку соціально орієнтованого малого підприємництва. Децентралізоване управління. Багатотоманіття підходів до визначення поняття «соціальна мобілізація». Сутність методу «соціальної мобілізації». Сфери життєдіяльності, в яких інструмент соціальної мобілізації є найбільш дієвим. Історію використання соціальної мобілізації як інструменту для місцевого розвитку. Покращення діяльності та взаємодії державного сектору та органів місцевого самоврядування в результаті використання методології соціальної мобілізації. Реалізація механізму соціальної мобілізації за схемою «лідер-послідовники-одномумці-кадри». Стадії залучення громади до участі у соціальній мобілізації. Фактори успішного проведення соціальної мобілізації. Особливості впровадження соціальної мобілізації в різних територіальних громадах. Причини неефективної взаємодії мобілізованої громади із представниками місцевої влади (мерами, членами ради або муніципальними службовцями). Елементи соціальної мобілізації (громадяни; лідери; активісти громади; визначення

основних місцевих проблем та ранжування їх за пріоритетами; оцінка можливостей для вирішення першочергових проблем та втілення відповідних проектів; забезпечення та сприяння надходженню необхідних ресурсів до громади для реалізації можливостей, потреб; встановлення зв'язків з донорськими організаціями). Характеристика етапів механізму соціальної мобілізації (створення організації громади; зміцнення потенціалу організації та її інституційний розвиток; досягнення організацією зрілості; спільне планування; реалізація проектів; виконання та підтримка заходів та корегування).

Тема 3. Стратегічне планування та прогнозування сталого місцевого розвитку

Етапи формування стратегії сталого розвитку. Аналіз ситуації, який передбачає збирання фактичного матеріалу, створення бази даних, визначення головних аспектів розвитку, оцінку поточної діяльності з підтримки розвитку (роль місцевих організацій), визначення ресурсів, наявних на місцевому, регіональному, національному рівнях, галузей, де їх бракує, джерел фінансування. Характеристику другому етапу - SWOT-аналізу (як наслідок аналітичної діяльності на першому етапі) як інструменту стратегічного планування, який використовується для вивчення сильних сторін, слабких сторін, можливостей та потенційних загроз місцевому розвитку. Історія впровадження SWOT-аналізу у процес стратегічного планування. Характеристика матриці SWOT-аналізу як можливість висвітлення зв'язків між зазначеними чотирма групами чинників. Прийняття рішень щодо стратегії: визначення кінцевої мети (бачення), завдань, пріоритетів, цілей та індикаторів. Сутність стратегічного бачення. Перетворення причинно-наслідкових відносин на залежність між метою та засобами її досягнення. Сутність завдань та цілей у стратегічному плануванні. Роль індикаторів у стратегічному плануванні, як вимірювальників, які дозволяють контролювати і звіряти із стратегією хід реальних змін (наприклад, ефективність, результативність, сталість та ін.). Розробка Плану дій (основний компонент реалізації ССМР) для виконання стратегічних завдань та досягнення кінцевого результату. Характеристика довгострокової перспективи.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко і ін. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Глобальное устойчивое развитие : Монография / О. Г. Белорус, Ю. М. Мацейко ; Киев. нац. экон. ун-т им. В. Гетьмана, Ин-т мировой экономики и международных отношений НАН Украины, Междунар. ассоц. «Украина-Римский клуб». – К., 2006. – 486 с.
3. Декларація та план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку. 26 серпня-4 вересня 2002 року. Йоганнесбург, Південна Африка / Видання друге. – К. : ПРООН / МПВСР, 2007. – 97 с.
4. Згуровський М. З . Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах : аналіз за даними 2005 р / М. З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 84 с.
5. Кен Й. Устойчивое развитие : перспективы и проблемы. Экономика природопользования / Й. Кен. – К. : Наукова думка, 1998. – С. 147-174.
6. Лук'янін В. О. Екологічний менеджмент в системі управління збалансованим розвитком : Монографія / В. О. Лук'янін. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. – 314 с.
7. Масловська Л. Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів : теорія, методологія, практика : Монографія / Л. Ц. Масловська. – К. : Київ. нац. торг. Екон. Ун-т, 2003. – 366 с.
8. Мельник Л. Г. Фундаментальные основы развития : Монография / Л. Г. Мельник. – Суми : ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.
9. Міжнародні організації : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Ковалевський, Ю. Г. Козак, С. Г. Грищенко та ін. / За заг. ред. Ю. Г. Казака, В. В. Ковалевського. – 2-ге видання. – К. : ЦУЛ, 2007. – 440 с.
10. Міжнародні організації : навч. посіб. / О. С. Кучик, І. Р. Суховолець, А. Б. Стельмах та ін. / За ред. О. С. Кучика. – Міністерство освіти і науки України, Львівський національний університет ім. І. Франка, Факультет міжнародних відносин. – 2-ге видання, перероб. і допов. – К. : Знання, 2007. – 560 с.
11. Об'єднання сил та ресурсів задля сталого розвитку. Співпраця між муніципалітетами. Посібник для практиків. – ПРООН, 2007. – 52 с.

12. Организация Объединённых Наций : основные факты. – М. : Издательство «Весь мир», 2005. – 124 с.
13. Платонов Г. В. Устойчивое развитие – путь к ноосфере / Г. В. Платонов, Э. В. Гиросов // Вестник Московского университета. – Серия : философия. – 1997. – № 1. – С. 49-67.
14. Рио-де-Жанейро-Йоганнесбург : паростки ноосферогенезу відповідальність за майбутнє / В. Я. Шевчук, Г. О. Білявський та ін. – К. : Геопринт, 2002. – 118 с.
15. Социально-экономический потенциал устойчивого развития. Учебник / Под ред. проф. Г. Л. Мельника и проф. Н. Ханса. – Сумы : Университетская книга, 2007. – 1207 с.

Додаткова:

1. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть : Досвід соціально-філософського аналізу / Віктор Петрович Андрущенко. – К. : ТОВ «Атлант ЮемСі», 2005. – 498 с.
2. Антонюк В. П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку : монографія / Валентина Полікарпівна Антонюк ; НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк : [б.в.], 2007. – 348 с.
3. Балабаева З. В. Идеология социального глобализма : Критический анализ доктрины Римского клуба / Зинаида Васильевна Балабаева. – К. : Вища школа, 1989. – 161, [2] с.
4. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Зигмунт Бауман ; пер. с англ. – М. : Весь мир, 2004. – 188 с.
5. Бек У. Космополитическое мировоззрение / Ульрих Бек. – М. : Центр исследований постиндустриального общества, 2008. – 311 с.
6. Блауберг И. В. Проблема целостности и системный подход / Игорь Викторович Блауберг. – М. : Эдиториал УРСС, 1997. – 450 с.
7. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере / Владимир Иванович Вернадский // Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. – М. : Наука , 1991. – С. 235-244.
8. Власюк О. С. Індекс людського розвитку: досвід України / О. С. Власюк, С. І. Пирожков ; Національний інститут стратегічних досліджень. – К. : ПРООН, 1995. – 84 с.
9. Воловик В. І. Соціальний розвиток / В. І. Воловик // Культурологічний вісник : наук.-теор. щорічник Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 24. – С. 59-63.
10. Панарин А. С. Искушение глобализмом / Александр Сергеевич Панарин. – М. : Эксмо : Алгоритм, 2003. – 415 с. – (Жизнь идей).
11. Петров В.П. Движущие силы и основные пути развития человеческого общества / Виталий Петрович Петров. – 2-е изд., уточн. – М. : [Б.и.], 2001. – 71, [1] с.
12. Україна : Цілі розвитку тисячоліття 2000+5 : матеріали до ювілейної 60-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН / підг. за сприяння ПРООН. – К., 2005. – 44 с.
13. Україна в міжнародних організаціях : навч. посіб. / Макар Ю. І., Гдичинський Б. П., Макар В. Ю. та ін. ; ред. Ю. І. Макара. – Чернівці : Прут, 2009. – 880 с.
14. Українське суспільство, 1992-2010 : соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : [Інститут соціології НАНУ], 2010. – 636 с.
15. Напрямки національної політики участі громад у місцевому сталому розвитку. Аналітичний документ. Муніципальна програма врядування та сталого розвитку. – К. : ПРООН, 2007. – 64 с.

Інформаційні ресурси

1. Волик С. В. Забезпечення сталого розвитку регіонів засобами державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/2/12.pdf>
2. Деркач М. І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у XXI ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/200931/185-191.pdf>
3. Добровольський В. В. Методологічне забезпечення сталого розвитку: використання методу суперечностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecology/2012/179-167-1.pdf>

4. Добровольський В. В. Сталий розвиток України: деякі питання наукового забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecology/2012/179-167-1.pdf>
5. Кубатко О.В., Лук'яненко В.В., Могиленець Т.В. Економіко-математичні підходи моделювання процесів сталого розвитку територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/2010_2/5_9.pdf
6. Непейна Г. В. Готовність до реалізації стратегії сталого розвитку в професійній діяльності як стратегічний орієнтир фахової освіти екологів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecology/2012/179-167-2.pdf>
7. Сапа Н. В. Інноваційний механізм як фактор досягнення сталого розвитку сучасного українського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpvgvzdia/2009_39/pdf/VISNIK_39_15.pdf
8. Солошич І. О., Підліснюк В. В. Дослідження обізнаності ідеями сталого розвитку суспільства в контексті екологічних проблем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vkdpu/2011_3_1/155.pdf
9. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ier.donetsk.ua/publish/mono/Novikova_Amosha_Antonyuk.PDF
10. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М.З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://activity.wdc.org.ua/ukraine/Isd_ukr-2400dpi-10.pdf
11. Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях // Матеріали Третьої Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Бахчисарай, 15-16 вересня 2011 р. / НДІ сталого розвитку та природокористування, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Кримський економічний інститут ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – Сімферополь: Фенікс, 2011. – 336с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ndisrp.ucoz.ua/_ld/0/14_konference_BS_2.pdf
12. Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : Матеріали II міжнар. наук. практ. конф., 1 жовт. 2011 р., Дніпропетровськ / за заг. ред. О.Ю. Бобровської. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. – 254 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/konf/konf_dridu/2011_10_01_erep.pdf
13. Шведчиков О. А. Концептуальні засади сталого розвитку промислового підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_7_2/Schvedchikov.pdf
14. Шевчук В.О. Національна модель сталого розвитку у контексті Глобального призначення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/15_6/49_Szewczuk_15_6.pdf
15. Хвесик М. А., Л. М. Горбач Концептуальні засади сталого розвитку в контексті глобалізації і регіоналізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvnu/ekonomika/2008_7/2/Hvesyk_Gorbach.pdf

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: модульні контрольні роботи